

Gebundelde wijsheid beter beschikbaar

Nieuwe bibliotheek voor stadscampus Universiteit Antwerpen

Universiteit Antwerpen (UA) is een jonge instelling, maar ze kan bogen op een rijk verleden. Het is de bundeling van drie bestaande universitaire centra, die zelf in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw tot stand kwamen. Twee ervan zijn gegroeid uit onderwijsinstellingen die al in 1852 opgericht werden. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de universiteit over een gediversifieerd gebouwenpatrimonium (van eeuwenoud tot gloednieuw) beschikte en over een uitgebreide bibliotheek.

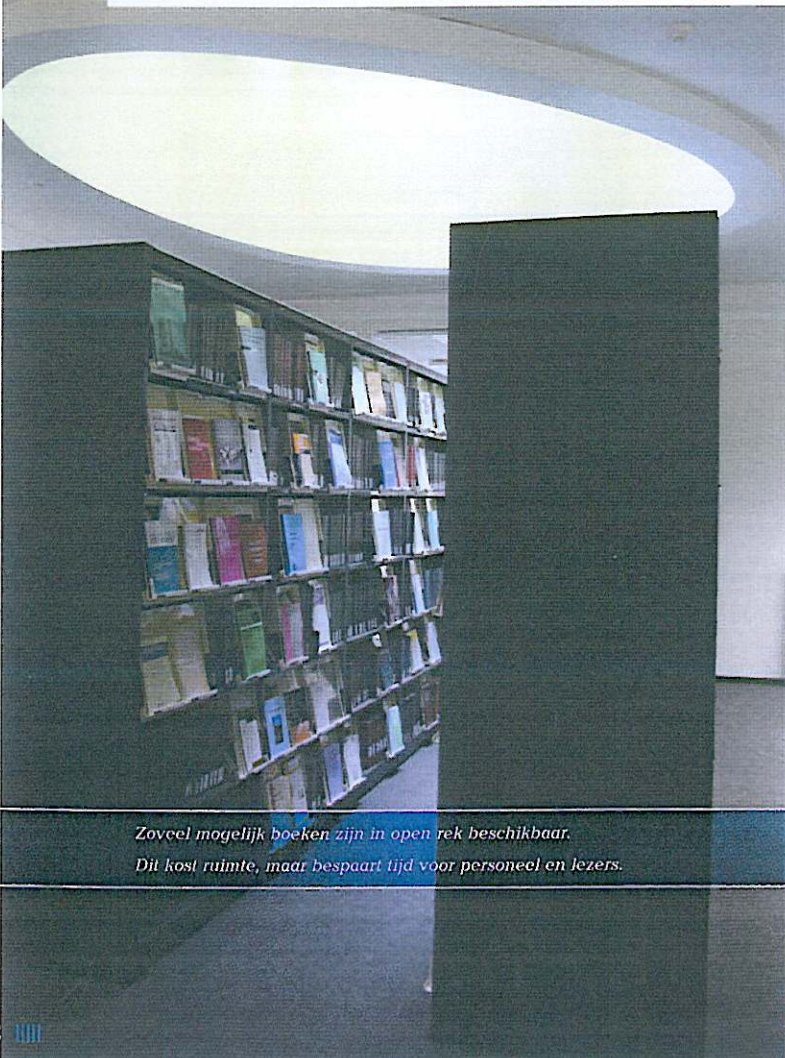
In de tijd van de drie instellingen kon je toegepaste economische wetenschappen studeren in Antwerpen-Centrum en op de Middelheimcampus. Wie voor Germaanse filologie koos moest eerst twee jaar stadscentrum doen en dan twee jaar Wilrijk. Dit impliceerde dat boeken en tijdschriften over dezelfde onderwerpen ofwel slechts kilometers van elkaar beschikbaar waren, ofwel in meerdere exemplaren moesten worden aangekocht.

Met die ingewikkelde situatie is nu komaf gemaakt. Alle studierichtingen zijn op één campus gebundeld. De humane wetenschappen (rechten, economie, taal- en letterkunde, politieke en sociale wetenschappen) zijn gebundeld op de stadscampus, in de oude binnenstad. Het centrale gebouw is er het Hof van Liere of Prinsenhof, waarvan de oudste gedeelten uit de zestiende eeuw dateren. Dit complex telt enkele monumentale binnenplaatsen, die de vergelijking met Oxford kunnen doorstaan. De keuze om de publiekstoegang van de nieuwe bibliotheek onder één van de zuilengalerijen onder te brengen was dan ook verantwoord. De architecten lieten zich hiervoor inspireren door de monumentaliteit van de Leuvense universiteitsbibliotheek op het Ladeuzeplein. De bestaande ingang langs de Prinsstraat is gedegradeerd tot dienstingang.

BUNDELING

De bestaande hoofdbibliotheek van deze campus was nog erg recent. Ze opende de deuren begin jaren tachtig. Ze werd ondergebracht in een nieuwbouw, gedeeltelijk achter een nieuwe gevel, gedeeltelijk achter de beschermde en gerestaureerde gevel van een voormalig klooster. De faculteits-, seminarie- en andere bibliotheken lagen her en der verspreid over de campus. Die bibliotheken zijn nu allemaal in één complex gecentraliseerd, samen met de kantoren van de faculteit rechten. Met het oog hierop had de universiteit de aanpalende gebouwen van Fotograaf De Schutter aangekocht. Die waren in verschillende fasen tot stand gekomen en vormden een onduidelijke opeenvolging van ruimtes, gangen en trappen.

Zoveel mogelijk boeken zijn in open rek beschikbaar.
Dit kost ruimte, maar bespaart tijd voor personeel en lezers.

Het vormde een zeer gesloten geheel. Langs de Venusstraat waren de vijf gevels beschermd als stadsgezicht, maar de tuinen waren volledig dichtgebouwd met voornamelijk industriële gebouwen.

De beschermde gevels van De Schutter werden gerenoveerd en opnieuw bepleisterd, een deel van de gebouwen werd afgebroken. "Zo creëerden we een nieuw binnenplein en realiseerden we een belangrijke nieuwe ontsluiting van de bestaande universitaire gebouwen naar de straat. Dit verhoogt tevens het campuskarakter van de hele site," zegt architect Piet Van Cauwenberghe. "Naargelang de functie en de oriëntatie van de ruimtes zijn de gevels vrij gesloten of net zeer transparant naar het binnenplein. De beglazing voor het studentensecretariaat en de krantenzone van de bibliotheek nodigen uit, de roosters voor de leeszalen filteren licht en zicht, smalle ramen geven privacy in de kantoren van de faculteit rechten." "De vroegere magazijnen van De Schutter bleven grotendeels behouden. Waar nodig werd de draagkracht ervan verhoogd. Ze zijn wel gestript en kregen nieuwe gevels." De bestaande bibliotheek werd vooral heringericht. Aan de ruwbouw is relatief weinig veranderd.

De inzichten over bibliotheken veranderen in de loop der jaren. Toen Henri Van de Velde zijn Gentse boekentoren ontwierp was het nog vanzelfsprekend dat men op elke verdieping een personeelslid kon plaatsen. De UA-bibliotheek uit de jaren tachtig was dan weer uitgerust met ruime ondergrondse magazijnen. De studenten moesten in de catalogus een titel opzoeken, die aanvragen en wachten tot de bibliotheekmedewerkers hun volgende magazijntocht planden. De universitaire bibliotheken tellen samen ongeveer 1.510.000 volumes, waarvan er sinds de opening van de nieuwe bibliotheek zowat 500.000 in open rek staan.

OPEN REKKEN

"We proberen zoveel mogelijk boeken in open rekken te plaatsen, zodat onze lezers meteen zelf hun materiaal kunnen vinden," legt hoofdbibliothecaris Trudi Noordermeer uit. "Vandaar ook de keuze voor publiekstoegankelijke compactrekken op een aantal plaatsen. Bovendien zijn steeds meer wetenschappelijke tijdschriften en documenten ook of zelfs alleen elektronisch beschikbaar. Dat geldt nu vooral voor de exacte en toegepaste wetenschappen, maar deze trend is ook niet afwezig in de humane wetenschappen. De bibliotheek is geabonneerd op meer dan 10.000 elektronische tijdschriften." Die evolutie speelde mee in de keuze om een groot aantal lees- en studieplekken in te richten, samen ongeveer 785. "We beschikken over een draadloos netwerk, maar de studenten en de universiteitsmedewerkers kunnen ook thuis inloggen." Al jaren voor de eenmaking van de universiteit een feit was hadden de bestaande universitaire centra hun bibliotheekcatalogi op dezelfde leest geschoeid en digitaal gebundeld. Dat was praktisch om de verspreide boeken hun nieuwe plaats toe te wijzen en om er mee voor te zorgen dat die grootscheepse verhuisoperatie op ultrakorte termijn kon worden afgerond, tijdens de zomervakantie. ➔

De balie kreeg een herkenbare, tulle kleur.

Er is een groot aantal individuele en collectieve werkplekken ingericht.

Eivormige lichtkoepels zorgen voor indirecte lichtinval.

Geen enkel boek was langer dan één dag onbeschikbaar. De digitale catalogus (ANET) omvat eveneens de verzamelingen van onder meer de Antwerpse stadsbibliotheek, de Universiteit Hasselt, het Antwerps Havenbedrijf, het Stadsarchief en diverse hogescholen, musea en andere instellingen. Veel van deze bibliotheken bevinden zich eveneens in het Antwerpse stadscentrum. Het gebundelde aanbod van ANET kan de vergelijking met de universiteitsbibliotheken van Leuven en Gent gemakkelijk doorstaan.

Het ontwerp telt vier bovengrondse niveaus, op sommige plaatsen bekroond door een extra dakverdieping. De grote traphal is de centrale circulatie van de uitgebreide bibliotheek. Alle verdiepingen van de bestaande bibliotheek en de uitbreiding zijn via deze hal bereikbaar. Voor de inrichting van de bibliotheek geldt de regel: daglicht waar gewerkt wordt: de leeszalen, de open en gesloten studiecellen, de groepswerklokalen, een aantal leslokalen en de vergaderzalen bevinden zich alle aan open ruimtes. In het meest gesloten gedeelte bevinden zich de compactussen. De open boekenrekken zijn gegroepeerd in blokken bij de leeszalen. Het gebruik van kleur is gekoppeld aan specifieke functies. De basiskleur is antraciet: vloeren, boekenrekken, stoelen, tafels, lockers, ... Het vaste meubelwerk (balies, studiecellen, kolomomkastingen, ...) is afgewerkt in fineer. Enkele felle kleuren komen terug in publieksgerichte functies (balies, zitobjecten in vestiaire en krantenleeszone, ...) en in de eivormige lichtkoepels. De lichtinval wordt verder verzekerd door ruime vides. De lichtinval is indirect, want frontaal zonlicht is één van de grootste vijanden van papier. De boeken en tijdschriften over algemene onderwerpen zijn onderaan opgesteld, de specifieke vakbibliotheken kregen een plaats op de verdiepingen. →

PARTICIPANTEN AAN HET WOORD

AXIMA CONTRACTING (AARTSELAAR)

"Wij voerden hier de HVAC-werken uit," meldt Eric Delbaen (senior project manager). "We kregen deze werken toegewezen na openbare aanbesteding. Kenmerkend voor dit project waren de beperkte werkhogtes in vloeren en plafonds van de voormalige drukkerij. Dat verhoogde de moeilijkheidsgraad ervan. We hebben hier een team van zes personen ingezet." Axima Contracting heeft vestigingen Aartselaar, Brussel en Manage, samen goed voor 456 arbeiders en bedienden. Recent was het ook actief in het OLV-Ziekenhuis van Aalst, de Singel (Antwerpen), de Leuvense Museumsite, het Puccinigebouw van Familiehulp in Brussel, bij Janssen Pharmaceutica in Geel, in het AZ Heilige Familie te Reet, bij Hansen Transmissions (Lommel), in de stadsbibliotheek van Genk en het sportcomplex van Tongeren. "Naast eenvoudigere projecten zoals deze verzorgen we voor meerdere klanten voor complexe projecten (zowel in de tertiaire als de industriële sector) ook het volledige ontwerp, de bijhorende detailstudie, de uitvoering en opstart verzorgen. Dank zij onze toegevoegde waarde hebben we momenteel veel werk op korte en middellange termijn. Hiervoor zijn we actief op zoek naar projectmedewerkers, van monteurs/lassers tot project managers," aldus general manager Werner Crauwels.

MEYVAERT GLASS ENGINEERING (GENT)

Wij leverden en plaatsten hier de beglaasde brandwerende deurgehelen," zegt Frederic De Clercq. "We traden hier op als gespecialiseerde onderaannemer van Van Laere. "Zowel de buiten- als de binnentoepassingen werden uitgevoerd met diverse brandweerstanden en afwerkingen. Hiervoor hebben we in verschillende periodes één tot twee montageploegen ingezet. Dergelijke projecten, met een mix van gevraagde brandweerstanden, binnen- en buitentoepassingen in diverse afwerkingen voeren we regelmatig uit." Meyvaert was recent eveneens aan het werk in het Centraal Station en de Stadsfeestzaal van Antwerpen, Concertzaal De Bijloke (Gent) en de nieuwbouw voor de Koninklijke Militaire School in Brussel. Het bedrijf werd opgericht in 1826, is nog altijd een familiale onderneming en telt momenteel zowat 100 medewerkers.

De grote platte daken zijn als groendak uitgevoerd.

De arcade langs de Veruissstraat werd opgenomen in het openbaar domein.

De grote traphal is de centrale circulatie van de uitgebreide bibliotheek.

Het behoud – om budgettaire redenen – van de bestaande magazijnen van De Schutter zorgde wel voor kleine, maar blijvende ongemakken. De plafondhoogte is er beperkter dan in de bestaande bibliotheekgebouwen. Hier en daar waren dan ook enkele trapjes nodig. Verder zou een hoger plafond geschikter geweest zijn voor een goede lichtinval. De daken tonen een afwisseling van platte en hellende vlakken. De platte daken zijn, voor zover ze zichtbaar zijn vanuit de bibliotheek of de bestaande campusgebouwen, ingezaaid met sedum, zodat ze weldra een groen karakter krijgen. Zo krijgt het groen niet alleen een ecologische, maar tevens een esthetische functie.

RESERVE

De meeste kelders van De Schutter, samen goed voor drie ondergrondse niveaus, kregen nog geen nieuwe bestemming. Ook in de gebruikte lokalen zijn de rekken niet echt volgepropt. "Er is een poging gedaan om zowat een kwart van de beschikbare ruimte te reserveren voor verder groei van de collectie," aldus Trudi Noordermeer. "In onze bibliotheek hebben ook de kerkarchieven van Sint-Jacob en van de kathedraal een onderkomen gevonden. De oudste stukken uit het kathedraalarchieven dateren uit de volle middeleeuwen." Er is afgesproken dat de universiteit beide depots zal bewaren 'tot de kerkfabrieken een andere oplossing hebben gevonden.' Sinds de fusie van de drie universiteiten organiseert de UA ook masteropleidingen in de geschiedenis. De aanwezigheid van de kerkarchieven kan misschien thesisstudenten inspireren. Ook De Schutter had een arcadenrij, weliswaar hoger maar ook veel korter dan die van het Prinsenhof. Piet Van Cauwenberghe: "In de tijd van de drukkerij was die arcade een veredelde parking. Wij hebben hem bij het openbaar domein gevoegd. Langs de binnenkant kreeg hij een glaswand. Daarachter zijn werkruimten voor de studenten rechten ingericht. Onder deze zuilengang zijn een doorsteek naar het binnenplein en de ingang tot de ondergrondse fietsenberging ingeplant."

RECHTEN

Piet Van Cauwenberghe: "Een belangrijk aspect voor de kantoren van de faculteit rechten was de vraag om zoveel mogelijk individuele ruimtes te voorzien. Alle kantoren werden zo georganiseerd dat ze aansluiten op één van de twee circulatie-assen én op een van de open ruimten, zodat ze stuk voor stuk daglicht ontvangen. Ook hier is kleur gebruikt met een welbepaalde functie: de wanden langs elk van de assen kregen een specifieke kleur, zodat bezoekers zich hier overal snel kunnen oriënteren." ★

Een deel van de gebouwen van Fotogravure De Schutter werd gesloopt. Zo ontstond een nieuw binnenplein. De gebouwen die behouden werden kregen een nieuwe gevel.

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT ANTWERPEN - TECHNISCHE FICHE

Bouwheer: Universiteit Antwerpen

Architecten: Piet Van Cauwenberghe, Frank Van Kerckhove,
Johan Van den Driessche, Karsten Riedel, Petia Hanssens en
Johanna Broekaert van ABSCIS ontwerpgroep (Gent):

Studiebureau stabiliteit: Arcadis Gedas/SWK (Gent)

Studiebureau technieken: ingenieursbureau Ingenium (Brugge)

Hoofdaannemer: Van Laere (Zwijndrecht)

HVAC: Axima Contracting (Aartselaar)

Automatische regeling: Honeywell (Diegem)

Polybeton: EMB (Brussel)

Zandaanvullingen: Hens (Wuustwezel)

RF-ramen en -deuren: Meyvaert Glass Engineering (Gent)

Start werken: augustus 2005

Einde werken: zomer 2007

Bruto vloeroppervlakte: 28.894 m²

Bouwbudget: 20 miljoen euro